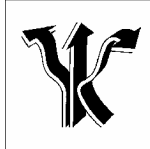

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

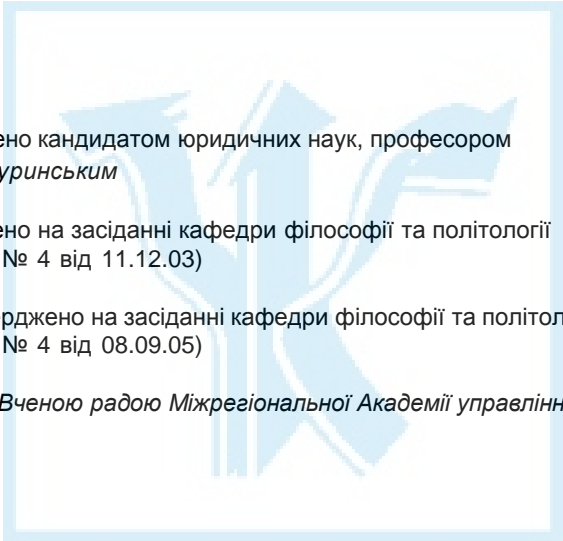

МАУП

МАУП

Київ 2005

Підготовлено кандидатом юридичних наук, професором
Ю. В. Ящуринським

Затверджено на засіданні кафедри філософії та політології
(протокол № 4 від 11.12.03)

Перезатверджено на засіданні кафедри філософії та політології
(протокол № 4 від 08.09.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Ящуринський Ю. В. Навчальна програма дисципліни “Політичні проблеми соціального управління” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2005. — 28 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Політичні управління”, питання для самоконтролю, завдання контрольних робіт, а також список рекомендованої літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Політичні проблеми соціального державного управління” вивчає механізм адміністративно-соціального управління, що базується на єдиних, конституційно і законодавчо закріплених принципах, для цілеспрямованого впливу на державні органи, підприємства, установи та заклади. Саме за допомогою цього механізму реалізуються цілі і завдання, а також здійснюються функції державного управління при їх належному забезпеченні необхідними ресурсами.

Вивчення дисципліни ґрунтується на знаннях про політику держави у громадянському суспільстві, основні функції держави, нормативно-законодавчу базу, які формуються через вивчення політології, права, економіки та менеджменту.

Мета вивчення дисципліни — здобути фундаментальні знання про управління як суспільне явище, функцію держави, систему з притаманною їй організаційною і функціональною структурою, складний процес, до якого залучаються державні службовці, а також навчитися реалізовувати цілі, завдання та функції держави на основі базових принципів державного управління та сучасних управлінських технологій.

Основні завдання дисципліни:

- аналіз стану і тенденцій розвитку політичної системи країни і на цій основі забезпечення реалізації політичних рішень при виконанні завдань і функцій державного управління;
- розуміння основних політологічних концепцій, сприяння впровадженню демократичним шляхом концепції політичного партнерства при функціонуванні органів державної влади і місцевого самоврядування.

У результаті опанування навчального матеріалу студент повинен *знати*:

- предмет і методи політичних наук, цінності і принципи політичного процесу; сучасні методи дослідження діяльності партій, вирішення проблем політичного розвитку і модернізації, державотворення;
- проблеми теорії і практики міжнародних відносин і міжнародної політики; сучасні методи дослідження світового політичного процесу і аналізу зовнішньополітичної діяльності держави і його впливу на державне управління;
- генезис політичної науки в сучасній Україні; сутність політики і її взаємозв'язок з особистістю, суспільством; сутність,

цілі, склад і механізм політичної системи суспільства; державний апарат як основний суб'єкт політичної влади;

- механізм формування влади як суспільного явища і складові його ефективності; основні характеристики сучасного політичного режиму в Україні й інших посттоталітарних країнах;
- характеристики політичної системи на регіональному та місцевому рівнях, механізми взаємодії місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування з політичними партіями; сутність міжпартійних відносин; проблеми теорії і практики функціонування політичних об'єднань і рухів у світі й Україні;
- принципи аналізу ідеологічних концепцій і теорій; історію української і зарубіжної політичної думки; основи політичної психології, концептуально-методичні основи політико-психологічних процесів і закономірностей та сутність їх взаємозв'язку.

А також *уміти*:

- характеризувати сучасний державний політичний режим у країні; аргументувати переваги демократичного політичного устрою, планувати діяльність і результати на основі цих переваг;
- аналізувати діяльність місцевої державної адміністрації чи адміністрації органу місцевого самоврядування, здійснювати експертизу документів і планувати подальшу роботу в умовах формування демократичної, соціальної, правової держави і громадянського суспільства;
- передбачати, прогнозувати, програмувати і планувати діяльність структурного підрозділу, спрямовану на вирішення проблем людини як найвищої соціальної цінності; здійснювати експертизу, надавати інформаційну, методичну й управлінську допомогу громадським організаціям, засобам масової інформації щодо відповідного напрямку роботи підрозділу з реалізації владних повноважень;
- взаємодіяти з політичними партіями як партнерами на основі положень Конституції України і законодавства; здійснювати політичний маркетинг у діяльності місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування; установлювати комунікативні зв'язки з громадськістю; готувати відповідну інформацію для суспільного контролю;
- аналізувати політичну ситуацію у країні в контексті теорії конфлікту і застосовувати технології запобігання і розв'язання конфліктів у державно-політичному житті країни і державному управлінні.

Студент повинен набути навичок:

- використання методів політичних наук для аналізу світоглядних ідеологічних і політичних процесів і партійної діяльності в сучасній Україні;
- впровадження новітніх аналітичних методів і технологічних засобів політико-психологічного аналізу і впливу; формування технологій ефективного політичного спілкування і прийняття політичних рішень;
- застосування на практиці здобутих знань і методик для аналізу проблем політичної конфліктології, змісту її основних понять і категорій, процесів і закономірностей, їх сутності і взаємозв'язків;
- аналізу окремих напрямів політичної діяльності, здійснення експертизи документів, підготовки пропозицій і звітів, використання досягнень сучасної політичної науки.

Підсумковою формою контролю вивчення дисципліни є залік.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни

**“ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО
УПРАВЛІННЯ”**

№ пор.	Назва теми
1	Політичні проблеми адміністративно-соціального управління як об'єкт дослідження суспільних наук
2	Історія розвитку теорії адміністративно-соціального управління
3	Сучасні провідні наукові школи і напрями адміністративно-соціального управління
4	Політичний аналіз політичних систем і державного управління. Проблеми формування української школи адміністративно-соціального управління
5	Об'єкти зовнішньої і внутрішньої політики та державного управління
6	Міжнародні відносини держави як об'єкт політичного дослідження. Зовнішньополітична діяльність як функція державного управління
7	Вплив політичного режиму на систему соціального управління, його сучасна структура і функції
8	Сутність і функціонування партійної системи: взаємодія із системою державного управління
9	Державна політика і стратегічне державне управління
10	Практична політологія. Сутність і особливості менеджменту і маркетингу в політиці та державному управлінні

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни

**“ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО
УПРАВЛІННЯ”**

**Тема 1. Політичні проблеми адміністративно-соціального
управління як об’єкт дослідження суспільних наук**

Основні фактори, що впливають на динамізм діяльності державного апарату в сфері політичної і управлінської діяльності на початку XXI ст.

Роль і значення політичної діяльності державного апарату, її зміст і ознаки, вплив на державне управління. Взаємозв’язок політології, теорії державного управління, адміністративного права, теорії організації і праксеології у створенні міждисциплінарної теорії політичних проблем соціального управління.

Об’єкт, предмет і методологія політичної діяльності, соціального адміністрування і соціального управління. Зміст ключових категорій: “державна адміністрація”, “політична діяльність”, “державне адміністрування” і “державне управління”.

Порівняльний аналіз сучасних методів вивчення політичної діяльності і соціального управління. Новітні технології в теорії соціального управління. Системний підхід, процесний (структурно-функціональний) і ситуаційний аналіз як основні методологічні підходи до вивчення політичної діяльності. Роль і значення системного підходу у вивченні політичної діяльності і соціального управління. Ситуаційний аналіз — сучасна методологія політичної діяльності і соціального управління.

Зростання ролі спеціалізації в галузі соціального управління як відображення складності практичних завдань, що стоять перед сучасною державною адміністрацією. Значення теорії політичних проблем соціального управління для розвитку сучасного демократичного суспільства.

Література [1; 5; 10; 13; 19; 23; 28; 43; 44; 53; 60]

Тема 2. Історія розвитку теорії адміністративно-соціального управління

Законодавче оформлення сучасного інституту професійної державної служби у провідних країнах Заходу. Історичне значення

закону Пендлтона (США), закону Норткота — Тревельяна (Великобританія). Запровадження відкритих конкурсних іспитів для претендентів на посади державної служби.

Перший етап у розвитку теорії адміністративно-соціального управління як самостійного наукового напрямку (1880–1920 рр.). Роль у розвитку теоретичних положень їхніх представників — В. Вільсона, Ф. Гуднау, М. Вебера. Виникнення першого в історії Інституту урядових досліджень у Вашингтоні і поява аналогічних дослідних центрів у Західній Європі.

Другий етап у розвитку теорії адміністративно-соціального управління (1920–1950 рр.). Основні наукові напрями цього періоду: “класична школа” і “школа людських відносин”. Наукові погляди видатних представників “класичної школи” — А. Файоля, Л. Уайта, Л. Урвіка, Д. Муні. Зміст їх основної ідеї — подати систему державного апарату з соціального управління як лінійно-функціональну організацію.

Представники школи людських відносин (М. Фолет, А. Маслоу, Э. Мейо, У. Мерфі) і їх увага до вивчення соціально-психологічних відносин у державному адмініструванні.

Третій етап у розвитку теорії адміністративно-соціального управління (починається із середини 50-х років). Найбільш впливові напрями сучасного періоду: поведінковий, системний і ситуаційний підходи.

Теоретики поведінкового підходу (М. Саймон, Д. Смітцберг, В. Томпсон, Д. Істон). Його практична реалізація. Системний аналіз у державному адмініструванні. Роботи М. Алмонда, Т. Парсонса, Р. Мертона щодо його розвитку.

Зміст ситуаційного аналізу в теорії адміністративно-соціального управління (П. Чекланда, С. Біра). Можливості і межі біхевіористського аналізу в системі адміністративно-соціального управління. Метод системного аналізу Т. Парсонса і його роль у державному адмініструванні.

Література [1; 2; 5; 12; 14; 16; 18; 20; 27; 29; 34; 43]

Тема 3. Сучасні провідні наукові школи і напрями адміністративно-соціального управління

Американська модель кар'єри соціального службовця: можливості і перспективи розвитку. Проблема “балканізації” адміністра-

тивної влади в умовах федерального типу адміністративно-соціального управління і шляхи її можливого вирішення.

Етичний кодекс державної служби. Контроль над державною адміністрацією. Прикладний характер наукових досліджень американських учених. “Теорія Х и У” Г. Макгрегор, теорія мотиваційної гігієни Ф. Герцберга, концепція організаційного розвитку Р. Лайкерта і їх значення в еволюції американського адміністративно-соціального управління.

Вплив американських політологів на розвиток теорії адміністративно-соціального управління у Великобританії. Розробка принципово нових підходів до організації адміністративно-державного управління в 80–90-х роках: “система м’якого мислення” П. Чекланда і “організаційна кібернетика” С. Бієра.

Теорія і система адміністративно-соціального управління у Великобританії. Закон Норткота — Тревельяна і його роль у формуванні сучасного інституту державної служби. Реформи Фултона 1871 р. і затвердження нової “менеджеральної” моделі адміністративно-соціального управління. Скасування застарілої системи класів і введення умовних груп чиновників. Виняткова твердість англійської системи просування по службі.

Сучасна французька школа адміністративно-соціального управління. Вплив теорії конституційного права на розвиток адміністративно-соціального управління у Франції. Прикладні дослідження М. Крозьє і М. Дюверже, їх роль у формуванні сучасної концепції адміністративно — державного управління. Інститут державної служби у Франції.

Закон про загальний статус чиновника 1946 р. і Ордонанс 1959 р. регламентації системи адміністративно-соціального управління. Реформа 1981 р. і децентралізація системи державної служби у Франції: розширення прав і повноважень комун, департаментів і регіонів. Реформа 1981 р. у Франції і її оцінка сучасними французькими політологами.

Еколь Насьональ Адміністрасьон і її роль у підготовці вищих кадрів державного апарату. Система адміністративної юстиції. Інститут парламентського уповноваженого.

Теорія адміністративно-соціального управління в Німеччині. Лідуюче становище німецької школи адміністративно-соціального управління в Західній Європі. Переважна увага до фундаментальних науково-теоретичних розробок філософського характеру.

А. Гелен і його філософсько-антропологічний підхід до проблем адміністрування. Система державної служби в Німеччині.

Тісне взаємопроникнення і переплетення політичної й адміністративної сфер у сучасній Німеччині. Вплив політичних партій на розвиток системи адміністративно-соціального управління. Поняття “публічна служба” і його зміст, відмінність від поняття “державна служба”. Закон про чиновника 1971 р. і німецький Табель про ранги.

Регламентация системи просування по службі. Контроль над діяльністю державної адміністрації: трьохінституційна структура адміністративних судів. Аналіз партійного впливу в німецькій системі державної адміністрації.

Концепція соціальної держави Л. Ерхарда і її вплив на формування сучасної системи адміністративно-державного управління в Німеччині.

Література [12; 14; 16; 24; 25; 31; 43; 48; 60]

Тема 4. Політичний аналіз політичних систем і державного управління. Проблеми формування української школи адміністративно-соціального управління

Політичний аналіз в державній політиці і державному управлінні. Теоретико-аналітичні і прикладні можливості аналізу державної політики. Сучасні методи аналізу державної політики. Вибір і класифікація проблем для аналізу державної політики. Аналіз визначення політики і її змісту, процесу і результатів політичної діяльності. Сучасні інформаційно-аналітичні можливості дослідження державної політики України.

Поняття і зміст політичної діяльності. Вибір механізмів регуляції політичної діяльності. Моделі розвитку політичної діяльності. Політична діяльність як управлінський процес.

Концептуальні засади державно-політичної діяльності. Розробка і застосування технологій у процесі політичної діяльності. Процес розробки державної політики і її впровадження. Стиль роботи при розробці державної політики.

Суспільний контекст політики. Політична культура. Рівень політичної участі. Вибори і виборці. Групи інтересів, групи лобювання. Політичні партії. Види державного устрою та конституцій,

особливості політики та державного управління у федеративних і унітарних державах.

Характеристика законодавчої влади. Парламенти. Структура парламентів, види і повноваження парламентських комітетів, їх вплив на формування політики та її реалізацію в адміністративно-державному управлінні. Виконавча влада. Президентські системи. Парламентські системи. Структури і шляхи формування урядів. Характеристика судової влади.

Бюрократія. Функції бюрократії. Організація, регулювання, політичний контроль. Місцеве і регіональне самоврядування. Повноваження місцевих і регіональних органів. Надання послуг центральної виконавчої влади на місцях. Деконцентрація. Фіскальна децентралізація. Бюрократія на місцевому і регіональному рівнях.

Аналіз і оцінка деяких найбільш загальних (універсальних) тенденцій у сфері адміністративно-соціального управління країн Заходу. Загальна тенденція до зближення унітарних і федеральних систем адміністративно-соціального управління.

Формування найбільш загальних демократичних принципів в організації адміністративно-соціального управління: розподіл сфер приватного і публічного права, сфер політики і виконання законів, служб федеральних і регіональних, регіональних і місцевого самоврядування.

Зближення двох альтернативних моделей підготовки державних службовців: політиків (адміністраторів широкого профілю) і фахівців. Переваги сучасної “інтегральної ієрархії”, при якій фахівці і політики працюють під єдиним керівництвом вищого чиновника.

Сучасні досягнення західного досвіду адміністративно-соціального управління і їх вплив на формування української школи адміністративно-соціального управління. Погляди політологів на значення західного досвіду управління для України.

Література [3; 5; 7; 11; 12; 15; 16; 19;
21; 27; 32; 40; 48; 54; 57]

Тема 5. Об'єкти зовнішньої і внутрішньої політики та державного управління

Поняття, зміст і сутність зовнішньої політики держави. Геополітика та її роль у формуванні зовнішньої політики. Методи і принципи політології міжнародних відносин. Зовнішня політика як

фактор державотворення. Діалектика внутрішньої і зовнішньої політики: аналіз різних підходів. Міжнародна політика як фактор державотворення.

Сутність внутрішньої політики і її взаємозв'язок з особистістю, суспільством. Загальна еволюція концепції внутрішньої політики як соціального явища. Економічні, соціальні, духовні детермінанти внутрішньої політики. Поняття соціального інтересу.

Визначення і здійснення спільних інтересів як важлива передумова збереження цілісності диференційованого суспільства, порядку, взаємодії індивідів і співтовариств між собою.

Суспільство, колектив і людина, як об'єкти політичного аналізу і соціального управління. Особа і громадянин. Конституційне право, обов'язки і відповідальність громадян. Міжнародні документи про права людини, практика їх реалізації в Україні.

Індивідуалізація людського буття як умова формування цивільного суспільства і демократичної, соціальної, правової держави. Формування громадянина в умовах становлення української державності: актуальні проблеми і перспективи.

Спрямування державного управління на вирішення проблем людини і громадянина. Державне управління як сфера надання сервісних послуг населенню в умовах модернізації суспільства.

Література [10; 11; 16; 20; 25; 27; 34; 44; 47; 48; 51; 55; 56; 60]

Тема 6. Міжнародні відносини держави як об'єкт політичного дослідження. Зовнішньополітична діяльність як функція державного управління

Міжнародні відносини як об'єкт політичного дослідження. Закономірності і тенденції розвитку сучасної міжнародної політики. Принципи зовнішньополітичної діяльності. Основні тенденції і закономірності розвитку сучасних міжнародних відносин.

Національна безпека і національний інтерес у зовнішньополітичній діяльності держави. Національні інтереси України у сфері міжнародних відносин. Поняття і зміст зовнішньополітичного рішення. Технологія прийняття зовнішньополітичних рішень.

Поняття глобальних проблем людства і їх вплив на світову політику. Участь України у вирішенні глобальних проблем сучасності. Міжнародне право і принципи міжнародної політичної діяльності.

Україна у сучасному геополітичному просторі. Історичні особливості і закономірності політичного самоствердження України у світовому співтоваристві. Принципи аналізу зовнішньополітичної діяльності України.

Конституційні основи підвищення ефективності управління в зовнішньополітичній сфері.

Література [6; 15; 16; 19; 23; 28; 34; 53; 56; 57]

Тема 7. Вплив політичного режиму на систему соціального управління, його сучасна структура і функції

Основні типи політичних режимів: демократичний, авторитарний, тоталітарний. Ознаки виокремлення політичних режимів у самостійну групу класифікації: за способом формування місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування; за співвідношенням повноважень законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування; за становищем і роллю громадських організацій і політичних партій; за дотриманням правового статусу особистості.

Особливості політичних режимів і характеристика демократичного режиму і сучасного державного устрою в Україні. Плюралізм як основа досягнення демократичних цінностей (свободи, рівності, справедливості). Авторитаризм як значне зосередження влади в руках однієї особи або обмеженої групи людей, звуження політичних прав і свобод громадян, організацій тощо. Тоталітаризм як повна відчуженість громадян від власності, влади і політики.

Основні структурні моделі адміністративно-соціального управління, їх компаративний аналіз. Вплив трьох основних факторів — соціально-економічний розвиток, політичний режим і територіальна організація державної влади — а формування сучасних організаційних структур державного апарату.

Переваги і недоліки федеральних і унітарних систем організації влади й адміністративно-соціального управління. Основні функції адміністративно-соціального управління: виконання рішень, обслуговування, регулювання, ліцензування, збір інформації і комунальне господарство. Нові важливі повноваження адміністрації, пов'язані з прийняттям рішень.

Роль експертів у системі адміністративно-соціального управління. Частковий збіг адміністративних і політичних функцій — вимога сучасного розвитку. Проблема подолання статичності соціального структури в умовах зростаючої складності завдань державного управління.

Прийняття рішень у системі адміністративно-соціального управління. Політики і чиновники в системі державної адміністрації: проблема розмежування сфер впливу. Роль експертів у сучасній системі адміністративно-соціального управління.

Література [1–3; 7; 12; 18; 21; 26; 29; 32; 34; 38; 44; 46]

Тема 8. Сутність і функціонування партійної системи: взаємодія із системою державного управління

Характеристика партійної системи як невід'ємної складової політичної системи суспільства в цілому, характер якого визначає різновид політичного режиму, механізм і ефективність функціонування демократичних інститутів суспільства.

Природа і сутність політичних об'єднань, їх місце в політичній системі суспільства. Історія виникнення і розвитку політичних партій, їх визначальні ознаки і призначення в суспільстві. Трактуювання природи і місця партій у суспільному житті в марксистській і буржуазно-демократичній науковій думці. Партії і політичний режим, їх вплив на ефективність державного управління.

Типологія партійної системи: одно-, дво- і багатопартійні системи. Партійна система сучасної України. Початок багатопартійності (1988–1992 рр.): допартійний етап, початкова багатопартійність, посткомуністичний етап. Партійна структуризація у Верховній Раді (1994–2003 рр.). Напрямки політичного спектру сучасних партій: соціалістично-комуністичний, центристський, національно-демократичний.

Поступова трансформація партійної системи від автоматизованої до більш стабільної системи поляризованого плюралізму. Функції політичних партій — передача влади, політична мобілізація мас і легітимізація політичного режиму та здійснення контролю.

Партнерська взаємодія органів державної влади і місцевого самоврядування з політичними партіями. Форми і методи взаємодії, тенденції їх розвитку. Партії і громадські організації. Партії і парламент. Політичні об'єднання і групи тиску. Політологічний аналіз міжпартійних відносин.

Типологія партійних об'єднань. Дефініції політичних партій. Партії і політичні рухи в сучасному світі: кількісні і векторні ознаки. Класова сутність партій. Розподіл політичних об'єднань за організаційною структурою, за місцем в системі влади, за функціями, за віком, за ідеологічною орієнтацією. Тенденції розвитку партій у сучасному світі.

Партійні системи як феномен політичного життя. Соціальна база й електорат партій. Пропорційна і змішана виборчі системи. Партійні коаліції. Партії в умовах тоталітаризму і демократії. Однопартійна і багатопартійна системи. Партії при владі і в опозиції.

Різновид багатопартійних систем. Особливості двопартійної, двопартійної модифікованої, двоблокової, альтернативної, гегемоністської систем, системи домінування. Авторитарна і тоталітарна системи. Переваги й недоліки політичного плюралізму і багатопартійності.

Партії й ідеологія. Класифікація партій за ідеологічними ознаками. Партії і політичні доктрини. Базові критерії понять “ліві” і “праві” партії. Феномен централізму. Право- і лівоцентризм у політиці. Нові тенденції в еволюції лівих сил. Комунізм і неоконунізм сьогодні. Соціал-демократія і “третій шлях” суспільного розвитку.

Література [19; 23; 24; 27; 35; 40; 43; 44; 56]

Тема 9. Державна політика і стратегічне державне управління

Демократичні фактори й організаційні основи впровадження державної політики. Вивчення об'єктивних умов упровадження державної політики. Види ознак і пріорітети стратегії державної політики. Умови і механізм реалізації першочергових стратегічних завдань у державній політиці.

Визначення поточних завдань державної політики. Державна стратегія і тактика. Стратегічне планування. Економічні, політичні, соціальні, етнонаціональні і геополітичні особливості цілепокладання в державній політиці України.

Політичний процес: поняття, зміст, структура, функції й особливості політичного процесу. Функціональна спрямованість політичного процесу. Визначення змісту політичної діяльності і його обумовленості. Види і форми політичної діяльності. Характерні риси і тенденції сучасного політичного процесу в Україні, його національно-державний і соціальний напрямки.

Вироблення державної політики в Україні як керований процес. Визначення шляхів упровадження державної політики. Технологія прийняття державно-політичних рішень. Сутність державно-політичних рішень і класифікація.

Специфіка і структура процесу підготовки державно-політичних рішень. Суб'єкти підготовки рішень. Поняття і функціональні особливості оптимального варіанта рішення. Особливості процесу прийняття державно-політичного рішення. Основні способи реалізації прийнятих рішень суб'єктами політичного процесу.

Основні принципи створення державних програм. Планування державної політики. Визначення і розробка механізму впровадження державної політики. Контроль за реалізацією державно-політичних рішень.

Безпосередня й опосередкована демократія в управлінні українським суспільством. Формальне і неформальне в реалізації державної політики. Інноваційні потреби управління.

Організаційні парадокси демократичного управління. "Антидемократичні" потреби управління в демократичному полі. Системна відповідальність і індивідуальна безвідповідальність управлінських кадрів. Єдність державної влади, її реалізація трьома гілками та політична групова і юридична індивідуальна відповідальність.

Поняття і зміст моніторингу державної політики. Технології моніторингу і критерії оцінки політики. Поняття критеріїв і показників у державній політиці. Оцінка впливу державної політики й оцінка процесу державної політики. Оцінка ефективності використання ресурсів й оцінка результатів виконання політичних рішень. Технологія здійснення і використання результатів експертизи державно-політичних рішень.

Основні принципи стратегічного державного управління. Етапи розробки стратегічного управління. Концепція ефективного соціального управління: можливості й обмеження стратегії. Ситуаційний підхід як метод прийняття рішень: можливості і межі застосування.

Поняття адміністративних рішень у державному управлінні: основні етапи і фактори ефективності. Проблема оптимізації рішень на загальнодержавному рівні: правила раціональної дискусії, пастки групового мислення, мозкового штурму.

Переговори в системі державної адміністрації: специфіка й основні тактичні методи. Критичний аналіз конфронтаційного підходу, заснованого на твердому торзі. Проблема досягнення консенсусу в переговорному процесі. Евристичні можливості методики, заснованої на партнерських відносинах, її основні принципи.

Управління інноваційною діяльністю. Розробка і реалізація інноваційних проєктів: основні етапи і методи їх оптимізації. Інноваційні ризики: політичні, економічні, технічні, екологічні. Сучасні організаційні форми впровадження інновацій: послідовна, рівнобіжна, інтегральна. Порівняльний аналіз основних форм і методів впровадження інноваційних проєктів.

Стиль керівництва у процесі розробки лінії стратегічного соціального управління. Методи синектики, Паттерна, Дельфі у практиці прийняття рішень.

Література [3; 6; 9–11; 15; 18; 27-29; 32; 57]

Тема 10. Практична політологія. Сутність і особливості менеджменту і маркетингу в політиці та державному управлінні

Зміст, принципи і методи практичної політології. Загальна характеристика методів практичної політології. Прикладні політологічні дослідження. Інформаційна база прикладного дослідження політичних процесів. Спостереження в політологічному дослідженні.

Політичні комунікативні системи. Структура і функції політичних комунікативних систем. Значення і функції засобів масової інформації в політичному процесі. Основні шляхи й особливості впливу засобів масової інформації. Поняття і зміст політичного маніпулювання. Особливості становлення і розвитку політичних комунікативних систем у сучасному українському суспільстві.

Політичне прогнозування. Методи політичного прогнозування. Поняття політичного ризику та його види. Сучасний стан політичного прогнозування в Україні.

Політичні технології й антитехнології. Поняття, функції і види суспільних технологій. Політичні технології як сукупність засобів і методів досягнення політичних цілей.

Об'єктивні умови, стратегія і тактика політичних дій. Технології організації інституціональних процесів. Політичні антитехнології. Методи і процедура лобіювання в політичному процесі.

Функції політичного менеджменту і маркетингу. Вивчення існування уявлення людей про політика, організацію чи ідею; визначення характеристик ідеального образу, що існує в масовій свідомості; планування і втілення в життя конкурентоспроможної програми дій, спрямованих на завоювання розуміння й активну підтримку політичного лідера чи організацію діяльності громадськості. Проблеми формування політичного іміджу.

Менеджмент і маркетинг у політиці як професійна діяльність, основні прийоми й особливості застосування. Створення, підтримка і зміна поведінки людей щодо конкретних політичних лідерів, організацій і ідей суспільного значення.

Поняття й основні управлінські функції політичного менеджменту. Функціональні, соціально-психологічні й організаційно-правові особливості здійснення політичного менеджменту в Україні.

Поняття політичного маркетингу, його зміст і функції. Засоби і методи дослідження політичного ринку. Особливості здійснення політичного маркетингу в сучасній Україні.

Література [4; 12; 17; 20; 21; 31; 34; 58]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Взаємозв'язок політології, теорії державного управління, адміністративного права.
2. Поняття політичної діяльності, її зміст і значення, риси та вплив на державне управління.
3. Новітні технології в теорії державного управління: системний підхід, процесний (структурно-функціональний) і ситуаційний аналіз.
4. Роль і значення системного підходу у вивченні політичної діяльності і державного управління.
5. Ситуаційний аналіз — сучасна методологія політичної діяльності і державного управління.
6. Значення теорії політичних проблем соціального управління для розвитку сучасного демократичного суспільства.
7. Теоретико-аналітичні і прикладні можливості аналізу державної політики.
8. Аналіз визначення політики та її змісту, процесу та результатів політичної діяльності.
9. Сучасні інформаційно-аналітичні можливості дослідження державної політики України.
10. Поняття і зміст політичної діяльності, вибір механізмів регуляції політичної діяльності.
11. Концептуальні засади державно-політичної діяльності.
12. Розробка і застосування технологій у процесі політичної діяльності.
13. Процес розробки державної політики та її впровадження.

14. Стиль роботи при розробці державної політики.
15. Суспільний контекст політики, політична культура та рівень політичної участі.
16. Вибори і виборці. Групи інтересів, групи лобіювання. Політичні партії. Види державного устрою та шляхи прийняття Конституцій.
17. Особливості політики та державного управління у федеративних та унітарних державах.
18. Характеристика законодавчої влади. Парламенти. Структура парламентів, види та повноваження парламентських комітетів, їх вплив на формування політики.
19. Виконавча влада, президентські та парламентські республіки, структура та шляхи формування урядів.
20. Характеристика судової влади, її роль та місце в демократичній країні.
21. Бюрократія та її функції: організація, регулювання, політичний контроль.
22. Місцеве і регіональне самоврядування. Повноваження місцевих і регіональних органів.
23. Деконцентрація та децентралізація виконавчої влади. Фіскальна децентралізація. Бюрократія на місцевому і регіональному рівнях.
24. Аналіз і оцінка деяких найбільш загальних (універсальних) тенденцій у сфері адміністративно-соціального управління країн Заходу.
25. Характеристика загальної тенденції до зближення унітарних і федеративних систем адміністративно-соціального управління.
26. Поняття, зміст і сутність зовнішньої політики держави.
27. Геополітика і її роль у формуванні зовнішньої політики держави.
28. Методи і принципи політології міжнародних відносин.
29. Зовнішня політика як фактор державотворення.
30. Діалектика внутрішньої і зовнішньої політики: аналіз різних підходів.
31. Міжнародна політика як фактор державотворення та її вплив на ефективність державного управління.
32. Сутність внутрішньої політики в державі і її взаємозв'язок з особистістю та суспільством.
33. Суспільство, колектив і людина як об'єкти політичного аналізу і державного управління.

34. Особа і громадянин, його конституційні права, обов'язки і відповідальність.
35. Міжнародні документи про права людини, практика їх реалізації в Україні.
36. Індивідуалізація людського буття як умова формування цивільного суспільства і демократичної, соціальної, правової держави.
37. Формування громадянина в умовах становлення української державності: актуальні проблеми і перспективи.
38. Спрямування державного управління на вирішення проблем людини і громадянина.
39. Державне управління як сфера надання сервісних послуг населенню в умовах модернізації суспільства.
40. Міжнародні відносини як об'єкт політичного дослідження.
41. Закономірності і тенденції розвитку сучасної міжнародної політики.
42. Основні тенденції і закономірності розвитку сучасних міжнародних відносин.
43. Національна безпека і національний інтерес у зовнішньополітичній діяльності держави.
44. Національні інтереси України у сфері міжнародних відносин.
45. Поняття і зміст зовнішньополітичного рішення.
46. Технологія прийняття зовнішньополітичних рішень.
47. Поняття глобальних проблем людства і їх вплив на світову політику.
48. Участь України у вирішенні глобальних проблем сучасності.
49. Міжнародне право і принципи міжнародної політичної діяльності.
50. Україна в сучасному геополітичному просторі.
51. Історичні особливості і закономірності політичного самоствердження України у світовому співтоваристві.
52. Принципи аналізу зовнішньополітичної діяльності України.
53. Конституційні основи підвищення ефективності управління в зовнішньополітичній сфері.
54. Тоталітаризм як повна відчуженість громадян від власності, влади і політики.
55. Основні структурні моделі адміністративно-соціального управління, їх компаративний аналіз.
56. Вплив соціально-економічного розвитку, політичного режиму і територіальної організації державної влади на формування соціального апарату.

57. Переваги і недоліки федеральних і унітарних систем організації влади та адміністративно-соціального управління.
58. Основні функції адміністративно-соціального управління: виконання рішень, обслуговування, регулювання, ліцензування, збір інформації і комунальне господарство.
59. Нові важливі повноваження місцевих державних адміністрацій що пов'язані з прийняттям рішень.
60. Роль експертів у системі адміністративно-соціального управління. Частковий збіг адміністративних і політичних функцій — вимога сучасного розвитку держави.
61. Проблема подолання статичності державних структур в умовах зростання складності завдань державного управління.
62. Прийняття рішень у системі адміністративно-соціального управління.
63. Політики і чиновники в системі державної адміністрації: проблема розмежування сфер впливу.
64. Роль експертів у сучасній системі адміністративно-соціального управління.
65. Характеристика партійної системи як невід'ємної складової політичної системи суспільства.
66. Політичний режим, механізм і ефективність функціонування демократичних інститутів суспільства.
67. Типологія партійної системи: одно-, дво- і багатопартійні системи.
68. Партійна система сучасної України.
69. Партійна структуризація у Верховній Раді (1994–2003 рр.).
70. Напрями політичного спектру сучасних партій: соціалістично-комуністичний, центристський, національно-демократичний.
71. Функції політичних партій — передача влади, політична мобілізація мас, легітимізація політичного режиму та здійснення контролю.
72. Партнерська взаємодія органів державної влади і місцевого самоврядування з політичними партіями.
73. Партії і громадські організації. Партії і парламент. Форми і методи взаємодії, тенденції розвитку.
74. Політичні об'єднання і групи тиску, аналіз міжпартійних відносин.
75. Партії і політичні рухи в сучасному світі: кількісні і векторні ознаки.

76. Класова сутність партій та тенденції їх розвитку в сучасному світі.
77. Політичні об'єднання та їх розподіл за організаційною структурою, місцем в системі влади, функціями та ідеологічною орієнтацією.
78. Партійні системи як феномен політичного життя.
79. Соціальна база й електорат партій.
80. Пропорційна і змішана виборчі системи, їх загальна характеристика.
81. Партійні коаліції в умовах тоталітаризму і демократії: однопартійна та багатопартійна системи.
82. Зміст діяльності політичних партій при владі і в опозиції.
83. Авторитарна і тоталітарна системи, переваги та недоліки політичного плюралізму і багатопартійності.
84. Демократичні фактори й організаційні основи впровадження державної політики.
85. Ознаки і пріоритети стратегії державної політики.
86. Умови і механізм реалізації першочергових стратегічних завдань у державній політиці.
87. Державна стратегія і тактика визначення поточних завдань державної політики.
88. Стратегічне планування. Економічні, політичні, соціальні, етнонаціональні і геополітичні особливості цілепокладання в державній політиці України.
89. Характерні риси і тенденції сучасного політичного процесу в Україні, його національно-державний і соціальний напрями.
90. Вироблення державної політики в Україні як керований процес.
91. Визначення шляхів реалізації державної політики.
92. Технологія прийняття державно-політичних рішень.
93. Сутність і класифікація державно-політичних рішень.
94. Специфіка і структура процесу розробки державно-політичних рішень.
95. Суб'єкти підготовки рішень. Особливості процесу прийняття оптимального варіанта державно-політичного рішення.
96. Здійснення контролю за реалізацією державно-політичних рішень.
97. Єдність державної влади, її реалізація трьома гілками та політична групова і юридична індивідуальна відповідальність.

98. Поняття і зміст моніторингу державної політики.
99. Технології моніторингу і критерії оцінки політики. Поняття критеріїв і показників у державній політиці.
100. Оцінка впливу державної політики й оцінка процесу державної політики.
101. Оцінка ефективності використання ресурсів і оцінка результатів виконання політичних рішень.
102. Технологія здійснення експертизи державно-політичних рішень і використання її результатів.
103. Проблема досягнення консенсусу в переговорному процесі.
104. Управління інноваційною діяльністю. Розробка і реалізація інноваційних проєктів: основні етапи і методи їх оптимізації.
105. Характеристика інноваційних ризиків: політичних, економічних, технічних і екологічних.
106. Сучасні організаційні форми впровадження інновацій: послідовна, рівнобіжна, інтегральна.
107. Прикладні політологічні дослідження, інформаційна база прикладного дослідження політичних процесів та спостереження в політологічному дослідженні.
108. Політичні комунікативні системи, їх структура і функції.
109. Роль і функції засобів масової інформації в політичному процесі. Основні шляхи й особливості впливу засобів масової інформації.
110. Поняття і зміст політичного маніпулювання.
111. Особливості становлення і розвитку політичних комунікативних систем у сучасному українському суспільстві.
112. Політичне прогнозування та його методи, поняття політичного ризику та його види. Сучасний стан політичного прогнозування в Україні.
113. Політичні технології й антитехнології. Поняття, функції і види суспільних технологій як сукупність засобів і методів досягнення політичних цілей.
114. Об'єктивні умови, стратегія і тактика політичних дій.
115. Технології організації інституціональних процесів. Політичні антитехнології, методи і процедури лобіювання в політичному процесі.
116. Функції політичного менеджменту і маркетингу.
117. Необхідність вивчення існуючого уявлення людей про політика, організацію чи ідею.

118. Функціональні, соціально-психологічні й організаційно-правові особливості здійснення політичного менеджменту в Україні.
119. Поняття політичного маркетингу, його зміст і функції.
120. Особливості здійснення політичного маркетингу в сучасній Україні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Завдання 1

1. Взаємозв'язок політології, теорії державного управління, адміністративного права.
2. Закономірності і тенденції розвитку сучасної міжнародної політики.
3. Партиїні коаліції в умовах тоталітаризму і демократії: одно-партийна та багатопартийна системи.

Завдання 2

1. Поняття політичної діяльності, її зміст і значення, риси і вплив на державне управління.
2. Основні тенденції і закономірності розвитку сучасних міжнародних відносин.
3. Зміст діяльності політичних партій при владі і в опозиції.

Завдання 3

1. Новітні технології в теорії державного управління: системний підхід, процесний (структурно-функціональний) і ситуаційний аналіз.
2. Національна безпека і національний інтерес у зовнішньополітичній діяльності держави.
3. Авторитарна і тоталітарна системи, переваги і недоліки політичного плюралізму і багатопартийності.

Завдання 4

1. Роль і значення системного підходу у вивченні політичної діяльності і державного управління.
2. Національні інтереси України у сфері міжнародних відносин.
3. Демократичні фактори й організаційні основи впровадження державної політики.

Завдання 5

1. Ситуаційний аналіз — сучасна методологія політичної діяльності і державного управління.
2. Поняття і зміст зовнішньополітичного рішення.
3. Ознаки і пріоритети стратегії державної політики.

Завдання 6

1. Значення теорії політичних проблем державного управління для розвитку сучасного демократичного суспільства.
2. Технологія прийняття зовнішньополітичних рішень.
3. Умови і механізм реалізації першочергових стратегічних завдань у державній політиці.

Завдання 7

1. Теоретико-аналітичні і прикладні можливості аналізу державної політики.
2. Поняття глобальних проблем людства і їх вплив на світову політику.
3. Державна стратегія і тактика визначення поточних завдань державної політики.

Завдання 8

1. Аналіз визначення політики та її змісту, процесу та результатів політичної діяльності.
2. Міжнародне право і принципи міжнародної політичної діяльності.
3. Стратегічне планування. Економічні, політичні, соціальні, етнонаціональні і геополітичні особливості цілепокладання в державній політиці України.

Завдання 9

1. Сучасні інформаційно-аналітичні можливості дослідження державної політики України.
2. Конституційні основи підвищення ефективності управління в зовнішньополітичній сфері.
3. Специфіка і структура процесу розробки державно-політичних рішень.

Завдання 10

1. Суспільний контекст політики, політична культура та рівень політичної участі.
2. Вплив соціально-економічного розвитку, політичного режиму і територіальної організації державної влади на формування державного апарату.
3. Єдність державної влади, її реалізація трьома гілками та політична група і юридична індивідуальна відповідальність.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

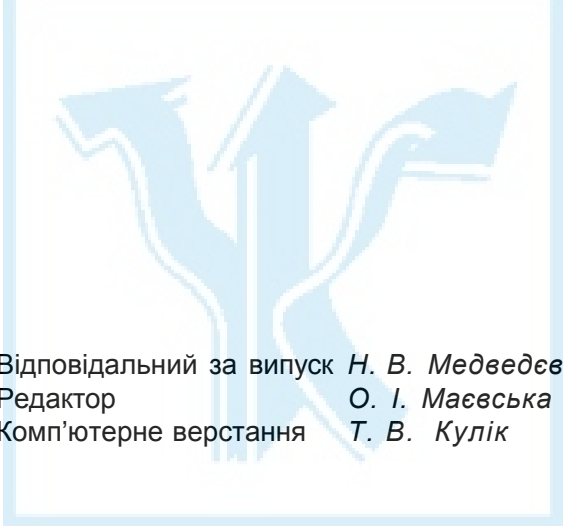
1. *Авер'янов В. Б.* Органи виконавчої влади в Україні. — К.: ІнЮре, 1997.
2. *Аверьянов В. Б.* Функции и организационная структура органа государственного управления. — К., 1984.
3. *Адміністративна реформа* — історія, очікування та перспективи. — К.: Факт, 2002.
4. *Андрушків Б. М., Кузьмін О. Е.* Основи менеджменту: методологічні положення та прикладні механізми: Підручник. — Тернопіль: Лілея, 1997.
5. *Антонова Е. Г.* Государство как целостная система социального управления. — М., 1996.
6. *Аккофф Й.* Стратегическое управление: Пер. с англ. — М., 1989.
7. *Актуальні проблеми управління територіями в Україні: Матеріали наук.-практ. конф., 26–27 листоп., 1992 р.* — К., 1993.
8. *Аппарат государственного управления: интересы и деятельность /* Отв. ред. В. Ф. Сиренко. — К.: Наук. думка, 1993.
9. *Атаманчук Г. В.* Обеспечение рациональности государственного управления. — М.: Юрид. лит., 1990.
10. *Атаманчук Г. В.* Теория государственного управления. — М.: Юрид. лит., 1997.
11. *Афанасьев В. Г.* Научное управление обществом // Опыт системного исследования. — 2-е изд. — М.: Политиздат, 1973.
12. *Гладун З.* Поняття і зміст державного управління: адміністративно-правовий аналіз. — Львів, 1996.
13. *Годованець В. Ф.* Конституційне право України: Конспект лекцій. — К.: МАУП, 2002.
14. *Гончаров В. В.* Руководство для высшего управленческого персонала: В 2 т. — М.: Изд-во МНИИПУ, 1997.
15. *Государственное и муниципальное управление: Справочник.* — М.: Магистр, 1998.
16. *Гурне Б.* Державне управління. — К.: Основи, 1993.

17. *Державна служба: навчальні елементи магістерської програми.* — Луганськ, 2000.
18. *Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія / Кол. авт.; Відп. ред. проф. Н. Р. Нижник.* — К.: УАДУ при Президентові України, 1997.
19. *Зіллер Ж.* Політико-адміністративні системи країн ЄС. — К., 1996.
20. *Ковалевски С.* Научные основы административного управления: Пер. с пол. — М., 1997.
21. *Коліушко І. Б.* Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні. — К.: Факт, 2002.
22. *Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р.* — К.: Преса України, 1997.
23. *Коментар до Конституції України.* — К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996.
24. *Конституційне право України: Підручник / За ред. В. Я. Тація, В. Ф. Погорілка, Ю. М. Тодики.* — К., 1999.
25. *Конституційне право України: Підручник / За ред. проф. В. Ф. Погорілка.* — К.: Наук. думка, 1999–2002.
26. *Концепція адміністративної реформи в Україні // Офіц. вісн. України.* — 1999. — № 21.
27. *Кордун О. О., Ващенко К. О., Павленко Р. М.* Особливості виконавчої влади в пострадянській Україні. — К.: МАУП, 2002.
28. *Курашвили Б. П.* Очерк теории государственного управления. — М.: Наука, 1987.
29. *Лазарев Б. М.* Государственное управление на этапе перестройки. — М.: Юрид. лит., 1988.
30. *Лунев А. Е.* Теоретические проблемы государственного управления. — М.: Наука, 1974.
31. *Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф.* Основы менеджмента: Пер. с англ. — М.: Дело, 1999.
32. *Мильнер Б. З., Евенко Л. И., Рапопорт В. С.* Системный подход к организации управления. — М., 1983.
33. *Нижник Н.* Україна — державне управління: шляхи реформування. — К.: Вид-во УАДУ, 1997.
34. *Общая и прикладная политология: Учеб. пособие / Под общ. ред. В. И. Жукова, Б. И. Краснова.* — М.: МГСУ, Союз, 1997.
35. *Основи політології: Навч. посіб. / Керівник авт. кол. Ф. М. Кирилюк.* — К.: Либідь, 1995.
36. *Основи конституційного права в Україні / За ред. акад. АПН України В. В. Копейчикова.* — К.: Юрінком, 1997.
37. *Основи муніципального права України: Навч. посіб. / За ред. проф. М. І. Корнієнка.* — К.: Знання, 2000.
38. *Панейко Ю.* Теоретичні основи самоврядування. — Мюнхен, 1963.
39. *Пашенцев Е. Н.* Паблик рилейшенз: от бизнеса до политики. — 2-е изд. — М.: Финпресс, 2000.

40. *Політичні партії в демократичному суспільстві* / Видавці Й. Тезінг та В. Гофмайстер. — К., 1997.
41. *Політологія* / За ред. О. І. Семківа. — Львів: Світ, 1994.
42. *Політологія*. Кінець XIX — перша половина XX ст.: Хрестоматія / За ред. О. І. Семківа. — Львів: Світ, 1996.
43. *Політологія: Курс лекцій* / За заг. ред. І. С. Дзюбка. — К.: Вища шк., 1993.
44. *Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку* / Редкол.: Ф. М. Рудич (голова) та ін. — К.: Парламентське вид-во, 1998.
45. *Політологічний енциклопедичний словник* / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. — К.: Генеза, 1997.
46. *Політологія: Посіб. для студ. вищ. навч. закл.* / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — К.: Видав. центр "Академія", 1998.
47. *Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування*. — К., 2002.
48. *Райт Г.* Державне управління. — К.: Основи, 1994.
49. *Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи*. — К.: Оріяни, 1998.
50. *Рудич Ф. М.* Много ли власти нужно власти? (Украина в контексте трансформации полит. систем в странах СНГ и Балтии, Центр. й Вост. Европы): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — К., 1999.
51. *Рудич Ф. М.* Політологія: Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000.
52. *Соловьев А. И.* Політологія: Політическая теория, политические технологии: Учеб. для студ. вузов. — М., 2000.
53. *Сравнительное конституционное право*. — М.: Юристъ, 1996. — Гл. XII. Местное управление и самоуправление: конституционные модели.
54. *Старосцяк Е.* Элементы науки управления. — М.: Прогресс, 1965.
55. *Сучасні проблеми місцевого самоврядування в контексті адміністративної реформи та регіональної політики*. — К., 2001.
56. *Харлоф Э.* Местные органы власти в Европе. — М.: Финансы и статистика, 1992.
57. *Цветков В. В.* Державне управління: основні фактори ефективності. — Харків: Право, 1996.
58. *Чеппелз Елізабет.* Менеджмент у державному управлінні: Пер. з англ. / За ред. С. В. Синиці. — К., 1996.
59. *Шевчук В. О.* Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою. — К.: Вид-во КТЕУ, 1998.
60. *Энтин Л. М.* Разделение властей: опыт современных государств. — М.: Юрид. лит., 1995.
61. *Яковлев Г. С.* Аппарат управления: принципы организации. — М., 1975.

З М І С Т

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Політичні проблеми соціального управління”	5
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Політичні проблеми соціального управління”	6
Питання для самоконтролю	17
Завдання для контрольних робіт	23
Список рекомендованої літератури	25

Відповідальний за випуск *Н. В. Медведєва*
Редактор *О. І. Маєвська*
Комп'ютерне верстання *Т. В. Кулік*

МАУП

Зам. № ВКЦ-1710

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП